

Yttrande Gode män och förvaltare – en översyn (SOU 2021:36)

Överförmyndarnämnden anser att utredningen tar upp många viktiga frågor gällande ställföreträdarskap. Fokus i utredningen är huvudmannens bästa vilket är vad verksamhetens syftar till. Överförmyndarnämnden ser positivt på många av utredningens förslag. Ett nationellt ställföreträdarregister är efterfrågat sedan lång tid. Detta skulle underlätta överförmyndarnämndens tillsyn och bidrar det även till att såväl huvudmän som ställföreträdare kan nyttja flera digitala lösningar får det ännu fler positiva effekter. Det är viktigt att ha i beaktande att digitala lösningar inte kan nyttjas av alla våra huvudmän. Att anlita professionella ställföreträdare samt att handläggningen av ostridiga ärenden enligt föräldrabalken 11 kap. 4 § flyttas till överförmyndarnämnden ses också som positivt.

Överförmyndarnämnden vill även lyfta finansieringsfrågan. Genomförs utredningens förslag kommer det att innebära utökade arbetsuppgifter för överförmyndarnämnden. Det är viktigt att dessa finansieras fullt ut. Övriga synpunkter lyfts fram under generella synpunkter.

Generella synpunkter

5. Huvudmannen i fokus – några frågor om huvudmannens vilja och välbefinnande

5.5.1.

Överförmyndarnämnden tillstyrker att huvudmannens vilja eller förmodade inställning skall ska beaktas i högre grad när uppdraget utförs. Huvudmannens vilja är redan i fokus med gällande lagstiftning då ställföreträdaren alltid ska ha huvudmannens bästa för ögonen när uppdraget utförs. Nämnden gör en positiv

bedömning av att detta förstärks. I de fall huvudmannen inte förstår vad saken gäller kan det emellertid bli svårtolkat för ställföreträdaren.

5.5.3.

Överförmyndarnämnden tillstyrker att ett godmanskap skall upphöra om inte samtycke längre finns från huvudmannen. Detta skall avse samtycke till godmanskapet som sådant och inte samtycke till den ställföreträdare man har. I dessa fall anser överförmyndarnämnden att ett byte av ställföreträdare skall genomföras.

6. Huvudmannens och de anhörigas insyn i ställföreträdarens verksamhet

6.4.1.

Överförmyndarnämnden tillstyrker att såväl gode män, förvaltare samt förordnade förmyndare då barnet fyllt 16 år ska hålla huvudmannen löpande informerad om uppdraget. Enligt utredning behöver inte denna information lämnas om det finns särskilda skäl som talar emot det. För att ställföreträdaren skall kunna fullgöra sin informationsskyldighet och överförmyndaren sin tillsyn behöver det tydligt framgå vad som är särskilda skäl.

6.4.2.

Överförmyndarnämnden tillstyrker att underrättelse efter genomförd granskning och resultatet av denna ska delges huvudmannen.

7. Skyddet för känsliga uppgifter om huvudmannen

7.4.1.

Överförmyndarnämnden tillstyrker att huvudmannens make/makas, sambos och närmaste släktingars insyn i de handlingar som finns i överförmyndarnämndens akt skall begränsas om det finns särskilda skäl för detta. Som lagstiftningen ser ut idag har make/maka, sambo och närmaste släktingar rätt att ta del av hela innehållet i akten. Det innebär att känsliga uppgifter om huvudmannen kan lämnas ut. Det är viktigt att anhöriga får del av relevanta uppgifter om ställföreträdarskapet för att kunna uppmärksamma eventuella missförhållanden. Samtidigt är det så att alla som begär att få del av akten inte har huvudmannens bästa för ögonen. Till handläggare på överförmyndarnämnden har även huvudmän framfört synpunkten att de inte önskar att vissa anhöriga ska få del av alla uppgifter vilket känns rimligt då delar av akterna kan beröra strängt personliga förhållanden.

7.4.2.

Överförmyndarnämnden tillstyrker utredningens förslag att den enskildes personliga och ekonomiska förhållanden vad gäller framtidsfullmakter skall omfattas av sekretess. Detta då denna sekretessreglering inte finns idag.

8. Huvudmannens möjligheter att få information och stöd från överförmyndaren

8.5.

Överförmyndarnämnden anser att den lagstiftning som redan nu finns i förvaltningslagen täcker det behov som utredningen lyfter fram. Överförmyndarnämnden vill dock lyfta vikten av att även huvudmannen får den information huvudmannen behöver. Serviceskyldigheten är inte begränsad till ställföreträdaren.

9. Klagomål mot ställföreträdare

9.6.2.

Det bör inte inrättas ett särskilt organ för klagomål. Överförmyndarnämnden delar utredningens bedömning att ingen ytterligare aktör behöver tillsättas för att utreda klagomål. Enligt utredningen utreds klagomål rättssäkert hos överförmyndarnämnden. Verksamheten har också en god kännedom inom området. Om nämnden utgår från sin egen verksamhet är bedömningen att huvudmännen känner till och informeras om möjlighet att inkomma med klagomål på sin ställföreträdare.

10. Huvudmannens möjligheter att få ersättning för ekonomisk skada

10.6.4.

Överförmyndarnämnden tillstyrker att det när möjligheten kommer skall vara obligatoriskt för en ställföreträdare att teckna en försäkring.

10.6.6.

Överförmyndarnämnden delar utredningens förslag att kommunen inte ska vara den som är ansvarig för att ställföreträdaren är försäkrad. Det finns inget anställningsförhållande mellan kommunen och ställföreträdaren.

11. Ställföreträdarnas uppdrag – och ramarna för det

Överförmyndarnämnden tillstyrker att ett förtydligande görs av vad som ingår i uppdraget. Upplevelsen är att våra ställföreträdare vet vad som ingår i deras uppdrag men att de kan ha svårt att göra det tydligt för övriga aktörer. Att uppdraget framöver ska bestå av bara två delar ställer överförmyndaren sig också

positiv till. Delarna bevaka rätt och förvalta egendom är de som tydligast hänger ihop. Att enbart ha en av dessa delar gör det svårt i vissa ärenden att sköta uppdraget på bästa sätt. Viktigt att det tydligt framgår att ställföreträdaren inte är den som praktiskt utför uppdraget främst inom delen sörja för person. Det är inte ställföreträdaren som går och handlar åt huvudmannen eller skjutsar till tandläkaren mm.

11.4.2.

Överförmyndarnämnden tillstyrker förslaget att överförmyndarverksamheten ska informera den blivande ställföreträdaren om vad som kan förväntas ingå i uppdraget baserat på den information överförmyndaren har om ärendet.

11.4.3.

Överförmyndarnämnden tillstyrker att godmanskap inte ska anordnas om någon mindre ingripande åtgärd kan ge huvudmannen den hjälp som denne behöver. Den information som utredningen fått in om att godmanskap ibland anordnas när det finns mindre ingripande åtgärder som skulle täcka det hjälpbehov huvudmannen har delas av överförmyndarnämnden. Vissa av dessa uppdrag upphör efter en kortare period.

12. Utbildning till ställföreträdare

12:5.1

Överförmyndarnämnden ställer sig positiv till att en introduktions utbildning tas fram på nationell nivå. Kravet att samtliga ställföreträdare ska genomgå en introduktionsutbildning är bra. Att ställföreträdaren skulle om särskilda skäl föreligger ha möjlighet att genomgå denna tre månader efter att uppdraget påbörjats är överförmyndarnämnden tveksam till. Förståelse finns för att behov av undantag kan behövas men då behöver någon form av sanktionsåtgärd för de fall ställföreträdaren inte genomgår utbildningen. Skulle detta innebära att ställföreträdaren blir entledigad innebär det en bristande kontinuitet för huvudmannen. Detta kan kompenseras av att huvudmannen får en ställföreträdare som är bättre lämpad för uppdraget.

13. Stöd till ställföreträdare

Överförmyndarnämnden är positiva till att en ny myndighet tar fram material som är till hjälp för ställföreträdare i deras uppdrag.

14.4. När ställföreträdaren vill avsluta sitt uppdrag och när ställföreträdaren avlider

14.4.1.

Överförmyndarnämnden tillstyrker förslaget att rekrytering skall ske skyndsamt både när ställföreträdaren avlider och när ställföreträdaren vill avsluta sitt uppdrag. Vår bedömning är att så sker redan nu. I vissa ärenden är det emellertid svårt att hitta någon ställföreträdare som är villig att åta sig uppdraget.

15. Professionella ställföreträdare

Överförmyndarnämnden ställer sig positiv till att möjligheten att anlita professionella ställföreträdare införs i lagstiftningen om särskilda skäl föreligger. Det finns vissa uppdrag som inte är lämpliga att inneha för en lekman. Alternativet är då att någon ställföreträdare inte kan förordnas för huvudmannen vilket innebär att hjälpbehovet inte kan tillgodoses. Överförmyndarnämnden ställer sig också positiv till att en professionell ställföreträdare kan anordnas interimistiskt för att kunna lösa de akuta problem som finns så att läget inte förvärras under den period som överförmyndaren arbetar med rekrytering.

16. Ställföreträdaren redovisning och överförmyndarens tillsyn

16.5.

Överförmyndarnämnden tillstyrker förslaget att ställföreträdaren skall redogöra för sitt uppdrag i en årsberättelse. Detta sker redan i nuläget i verksamheten men möjligheten till sanktionsåtgärder saknas. I den redogörelse som lämnas in i nuläget redogör ställföreträdaren för de delar i sitt uppdrag som inte innefattar ekonomin. Dessa delar har också stor betydelse för att utreda att uppdraget utförs till huvudmannens bästa och överförmyndarnämndens bedömning är att denna del skulle få en större tyngd med det av utredningen lämnade förslaget.

16.5.3.

Överförmyndarnämnden tillstyrker att överförmyndaren ska få ökade befogenheter enligt utredningens förslag. Det är ett problem i verksamheten idag att möjligheten att inhämta uppgifter från bl.a. inkassobolag och försäkringsbolag saknas. Våra ställföreträdare har också gjort oss uppmärksamma på att även de i vissa ärenden har problem att få de uppgifter de efterfrågar.

17. Granskning inom rimlig tid

17.5.

Överförmyndarnämnden tillstyrker förslaget att granskning skall ske inom sex månader från det att räkningen lämnades in. Det är viktigt att poängtera att detta inte kan ske om räkningen är ofullständig.

19. Kompetens och kvalitet i överförmyndarverksamheten

19.9.

Överförmyndarnämnden avstyrker utredningens förslag på lämplighet som ett valbarhetskriterium för de som väljs till uppdrag i överförmyndarnämnd. Dessa positioner besätts av folkvalda politiker. Om en folkvald politiker åtar sig ett uppdrag ligger det i dennes intresse att hålla sig informerad om verksamheten och lagstiftningen.

20. Överförmyndarnämnd som obligatorisk organisationsform

20.7.

Överförmyndarnämnden avstyrker förslaget att systemet med en överförmyndare inte skall finnas kvar.

22. En ökad beslutande rätt för överförmyndaren

22.7.1.

Överförmyndarnämnden tillstyrker utredningens förslag att beslutanderätten av ostridiga ärenden enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken flyttas från domstolen till överförmyndarnämnden.

25. Ett nationellt ställföreträdarregister

Överförmyndarnämnden tillstyrker att det ska föras ett nationellt register över förordnade förmyndare, gode män och förvaltare. Ett sådant register har varit efterfrågat länge och skulle enligt nämndens bedömning vara till stor nytta.

26 Frågor om digitalisering

26.5.1.

Överförmyndarnämnden delar bilden av att det finns ett digitalt utanförskap. Behovet av att använda digitala tjänster har ökat. Den som har en förvaltare förordnad har inte möjlighet att skaffa ett Bank-id. Bank-id efterfrågas vid nyttjande av många tjänster som inte är direkt kopplade till ekonomiska transaktioner.

26.5.2

Överförmyndarnämnden delar utredningens uppfattning att en ökad digitalisering skulle underlätta för ställföreträdarna i utförande av sitt uppdrag. Detta skulle även komma huvudmannen till del.

28. Konsekvenser

28.5.2.

Skulle utredningens förslag genomföras är överförmyndarnämndens bedömning att det skulle innebära en större arbetsbelastning för överförmyndarverksamheten. För denna behöver kommunerna kompenseras ekonomiskt fullt ut.

Yttrandet behandlades vid Överförmyndarnämndens sammanträde 2021-10-07.

Svar på remiss SOU 2021:36 Godemän och förvaltare - en översyn

Överförmyndarnämndens beslut

Överförmyndarnämnden beslutar att godkänna yttrandet till Justitiedepartementet.

Sammanfattning av ärendet

Regeringen beslutade den 18 juni 2019 att göra en översyn av regleringen kring ställföreträderskap. Syftet var att ge ett förbättrat stöd till de personer som är i behov av hjälp enligt denna lagstiftning. Lagstiftningen ska vara modern och rättssäker. Uppdraget har inte varit att genomföra en fullständig översyn. Utredningen har fokuserat på de områden där man ansett att det finns brister. Det övergripande syftet har varit att huvudmännen ska få ett bättre stöd och en bättre ställning. Att underlätta rekryteringen av ställföreträdare och att ge dessa bättre förutsättningar att utföra sitt uppdrag på bästa sätt samt att höja kvalitén i verksamheten. Överförmyndarnämnden är positiva till att en översyn genomförts. Nämnden ställer sig positiv till flera av utredningens förslag enligt yttrandet.

Beslutsunderlag

SOU 2021:36 Gode män och förvaltare – en översyn.

Yttrande SOU 2021:36 Gode män och förvaltare – en översyn

Tjänsteskrivelse

Beslutet ska skickas till

Justitiedepartementet

Överförmyndarnämndens eget diarium